

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА МОДЕЛИРАНЕ В БАСКЕТБОЛА

Едмонд Бичоку, Людмил Петров

POSSIBILITIES FOR MODELING IN THE BASKETBALL

Edmond Bicoku, Lyudmil Petrov

Abstract: *Basketball, from a fun game for students, has become a very well organized professional sport. New trends are emerging, such as the formation of professional sports clubs with numerous members, the management and marketing of athletes and coaches, the production and sale of sports accessories, various forms of funding, preparation of young basketball players. The web space, the many coaching seminars and the translation of competitions from around the world have enabled the coaching profession to develop in which modeling is in place in the preparation and basketball competitions. The aim of this work is to identify the modeling possibilities in the basketball game at the level of coaching, sports club, national basketball programs, systems, etc.*

Key words: *basketball, modeling, coaches, sports clubs*

Увод

Същността на моделирането според Х. Туджаров (Туджаров 2005) се състои от:

- създаване модели на реално съществуващи обекти (предмети, явления, процеси);
- замяна на реален обект с негово подходящо копие;
- изследване обектите на познанието чрез техните модели.

Същият автор счита, че:

А. Аспекти на моделирането могат да бъдат както външният вид и структурата на обекта на моделирането, така и всевъзможни комбинации от тях.

Б. В процеса на моделиране всеки от тях се разкрива чрез съвкупност от свойства.

В. Свойствата, които са изразени с величини, приемащи числови значения, се наричат параметри на модела.

Основни модели в спортната практика са „Модел на спортното постижение“, „Моделна характеристика на спортиста (отбора)“, „Модел на спортната подготовка“, „Модел на тренировката“, „Модел на спортната изява“, „Тактически модел“ и др. (Бъчваров 2005).

Цел

Проучване по литературни данни на проблема за възможностите за създаване на модели в спорта баскетбол

Анализ

Според Л. Петров (Petrov 2016) моделирането като научен метод се използва в спортологията през последните години като:

- модели за организиране на тренировъчния процес в баскетболните клубове и в спортните училища;

- създаване на модели за обучаване в техническите спортни елементи в баскетбола;
- модели за специализирана физическа подготовка на баскетболистите;
- моделиране на тактическата подготовка на отбори в спортните игри;
- моделиране на игрови ситуации в спортните игри;
- моделни психологически характеристики в баскетбола;
- моделиране на цялостта спортна подготовка;
- модели за усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание;
- модели за взаимодействие между образователни и други институции в помощ на спорта;

Моделирането е възпроизвеждане на характеристики на някакъв обект върху друг обект, специално създаден за тяхното изучаване. Последният се нарича модел (Калайков 2006). Между модела и обекта, който интересува изследователя, трябва да съществува известно подобие. То може да се състои или в сходство на физическите характеристики на модела и обекта, или в сходство на функциите, осъществявани от модела и обекта, или в тъждество на математическото описание на поведението на обекта и неговия модел.

Л. Петров (Петров 2011) посочва в друг случай, че моделирането се използва в спортната подготовка по баскетбол, когато отборът се готви за мач срещу конкретен противник, и тогава се моделира играта му. Отиграват се специални положения за преодоляване на защитата на противника и се изготвя стратегия за опазване на силните му нападатели и силните страни на отборното нападение. Последното се нарича ситуативно моделиране, което според М. Бъчваров (Бъчваров 2005) представлява „моделиране на игрови или други спортни ситуации (словесно, образно или непосредствено в тренировъчната практика), с цел разширяване на технико-тактическите знания и практически умения за тактическо поведение, предимно в спортните игри (футбол, баскетбол, волейбол, хандбал, хокей на лед, хокей на трева и др.)”.

Още за моделирането в баскетбола Л. Петров (Петров: 2007) използва спортологичния анализ на баскетбола в училище и предлага спортологичен модел на баскетбола, който би улеснил учителите по физическо възпитание и спорт и треньорите в преподаването на учебния материал по този спорт.

От гледна точка на управленческите фактори е важен въпросът за избора на спортно-дидактичните технологии в баскетбола. Те се създават или избират от световното наследство, в зависимост от концепциите на националните баскетболни федерации.

Седмичният микроцикъл в баскетбола е разработван от Л. Петров (Петров: 2011), Г. Божков (Божков 2015) и др. Микроциклите са в основата на мезоциклите и според това, в кой период на годишния тренировъчен цикъл се намира отборът. Естествено, микроциклите зависят и от възрастта на състезателите. Микроциклите улесняват треньорите в спортната подготовка и дават възможност да се моделира последната.

Според организацията на спортния календар, съществуват модели за организация на състезанията по баскетбол за подрастващи, за аматьори и професионалисти, както и за сравнително новия спорт „3 x 3 баскетбол”, който вече фигурира в програмата на олимпийските игри, заради голямата си популярност.

Националната баскетболна лига за мъже и държавните първенства за мъже и жени в „А“ група в България са добри организационни модели на най-добрите баскетболни отбори.

В спортната подготовка всеки треньор си изгражда собствени модели, които се влияят от организацията на състезанията на регионалните и националните структури. Това е наложително да се прави, понеже върховата спортна форма на един отбор трябва да се съобрази с основните състезания.

С. Базелков (Базелков: 2006) създава и апробира модели за интензифициране на обучението по спортни игри (баскетбол и футбол) с цел оптимизиране на образователно-възпитателната дейност по физическо възпитание и спорт с ученици от IV клас. Те се базират на индивидуализация и диференциация на обучението и прилагането на посочените модели е довело до значително повишаване на двигателните качества и технически умения на участниците.

Съществуват модели на подбора в баскетбола. Основните закономерности на подбора в баскетбола изяснява К. Цървов (Цървов 2005). Според него основните фактори са треньорът, биологичното развитие на състезателите, организационните и методически основи на подбора. Авторът предлага тестове за подбор и нормативни таблици за момчета и момичета, с което доста улеснява треньорите и учителите на начинаещи баскетболисти.

Модел на подготовка на подрастващите и мъже, и жени съществува в баскетболните клубове на България, като Г. Божков (Божков 2015) създава и апробира с успех в практиката „Модел за спортна подготовка на елитни баскетболистки“.

Развитието на двигателните качества може да се разглежда като моделиране в баскетбола.

Р. Църова (Църова 1981), Л. Петров (Петров 2011) и други автори проучват и изследват развитието на двигателните качества на начинаещи баскетболисти на 12–18-годишна възраст. Р. Църова (Църова 2013) формулира сполучливо проблемите на контрола в баскетбола, като до голяма степен го моделира чрез нормативна база, в която тя и съавтори (К. Гьошева, К. Църв, Р. Църова 1990) и (Църова, Р., М. Борукова 2012) оптимизират през последните 30 години.

В дисертационния си труд „Възрастови модели за многогодишно планиране, контрол и оценка на специфичната физическа подготовка при подрастващи баскетболисти“ К. Бозов (Бозов 2015) разработва теоретични сензитивни модели за ефективно насочване на тренировъчния процес, изгражда модели за установяване на моментното състояние в развитието на специализираните физически качества и разкрива структурата на специалната баскетболна издръжливост. Освен това голяма част от приложените тестове могат да се ползват като тренировъчни и състезателни упражнения. Резултатите от тях експресно могат да бъдат оценявани в различните възрастови модели. Авторът изработва програмни задачи за специализирана физическа подготовка в отделните етапи.

А. Ацевски, М. Наумовски, Л. Петров (Ацевски и др. 2005) експериментират модел за оптимална последователност за обучение в техническите елементи в баскетбола.

Спортната психология дава възможност за допълнително изясняване на моделирането в баскетбола.

В. Янев (Янев 2015) е изследвал и внедрил в практиката системно-структурен модел на психиката на спортиста, като в центъра на този модел е спортният интелект.

В. Цветков (Цветков 1985) в труда си „Моделни психологически характеристики на висококвалифицирани баскетболистки“ посочва, че повече от изследваните висококвалифицирани баскетболисти се отнасят към екстравертния тип. Тиловите играчи обаче се очертават като интраверти и са емоционално по-стабилни от крайните и централните играчи. Няма съществени разлики в психологическите характеристики между баскетболисти екстраверти и интраверти.

Според И. Илиева (Илиева 2008) прилагането на обучение по баскетбол в началното училище би било значим фактор за мотивацията за спортуване на деца от тази възраст. Авторът доказва тази своя теория чрез двугодишен експеримент.

Същият автор (Илиева: 2010 68) разработва и апробира модел за устойчива мотивация за спортуване на 9-10-годишни ученици в условията на училищното физическо възпитание, ядро „Спортни игри“ в това число и баскетбол. Този модел, осъществяван в урока по баскетбол в училищното физическо възпитание, осигурява възможности за интензифициране на обучението и за интегриране на знанията на учениците.

Влиянието на стреса и стресовите въздействия в подготовката на баскетболисти проучва Д. Дашева (Дашева 1998), а Л. Петров (Петров 1998) експериментира баскетболни упражнения за агресивност с цел стимулиране на оптимална агресивност в състезанията и постигане на крайната цел – победата.

В съвременността (в България след 1990 г.) се оформиха модели за мениджмънт и маркетинг в баскетбола, без които не биха съществували баскетболните клубове.

П. Банков (Банков 2007) предлага теоретичен модел за управлението на спорта в свободното време (ССВ), въз основа на три основни методологически позиции:

Първо, управлението на спорта в свободното време да се разглежда като относително самостоятелна подсистема на националната система за управление на физическото възпитание и спорта.

Второ, териториалната структура на управление на ССВ да се проектира при съблюдаване на принципа на балансирано взаимодействие между централизация и децентрализация на управлението.

Трето, социалните функции на ССВ да се осъществяват върху основата на показатели, критерии и параметри за привличане и участие на отделния човек и на различните социални групи от населението в регулярна физическа активност.

Тук може с основание да включим популярните в последните години в България „Аматьорска лига по баскетбол“ и състезанията, организирани от „Българско баскетболно общество“ и Държавните студентски първенства по „3 x 3 баскетбол“, които също са на аматьорски принцип.

Заклучение. Според проучването са утвърдени следните възможности за създаване на модели в баскетбола, които са утвърдени в практиката:

- модел на седмичните микроцикли в подготовката по баскетбол;
- модел на едногодишен спортносъстезателен цикъл на отбор по баскетбол;
- възрастови модели за многогодишно планиране, контрол и оценка на специфичната физическа подготовка при подрастващи баскетболисти;
- модели за развиване на двигателните качества в баскетбола;
- модели за обучаване на технико-тактическите похвати в баскетбола;
- модел за устойчива мотивация за спортни занимания с баскетбол;
- модел за спортен интелект в баскетбола;
- модел на подбора в баскетбола;
- модели за интензифициране на обучението по спортни игри (баскетбол и футбол) с цел оптимизиране на образователно-възпитателната дейност по физическо възпитание и спорт с ученици;
- модели за мениджмънт и маркетинг в баскетбола;
- модели за организация на състезанията по баскетбол в България.

ЛИТЕРАТУРА

Алексиева, М. (2016). Алексиева, Мария. Идеен вариант на модел за изграждане на мултикултурна образователна среда. – сп. Педагогически алманах, Великогърновски университет, 2016, бр. 2, 173 – 182. // **Alexieva, M. (2016).** Ideen variant na model za izgragdane na multikulturna obrazovatelna sreda, sp. Pedagogicheski almanah, Velikotarnovski universitet, 2016, br. 2, 173 – 182.

Алексиева, М. (2011). Алексиева, Милена. Система за въвеждане на баскетболната игра. София, списание “Спорт 2016 и наука”, бр. 5. // **Alexieva, Milena. (2011).** Sistema za vavegdane na basketbolnata igra. Sofia, spisanie “Sport i Nauka”, br. 5.

Ацевски и др. (2005). Ацевски, А., М. Наумовски, Л. Петров. Утвърждаване на оптимален модел за обучаване на техническите елементи от спортната игра баскетбол, списание “Спорт и наука”. София, брой 4, 109 – 112. // **Acevski et all. (2005).** Utvardgavane na optimalen model za obuchavane na tehniceskite elementi ot sportnata igra basketbol. Spisanie Sport i Nauka. Sofia, br. 4, 109 – 112.

Базелков, С. (2006). Базелков, С. Модели за интензифициране на обучението по спортни игри на ученици от основна образователна степен. Дисертация, ВАК, София. // **Bazelkov, S. (2006).** Modeli za intenzificirane na obuchenieto po sportni igri na uchenicite ot osnovna obrazovatelna stepen. Disertacia, VAK, Sofia.

Банков, П. (2007). Банков, П. Управление на спорта в свободното време. София: БИНС. // **Bankov, P. (2007).** Upravlenie na sporta v svobodnoto vreme. Sofia: BINS.

Божков, Г. (2015). Божков, Г. Модел за спортна подготовка на елитни баскетболистки. Дисертация, Русенски университет “Ангел Кънчев”. // **Bogkov, G. (2015).** Model za sportna podgotovka ma elitni basketbolistki. Disertacia, Rusenski universitet Angel Kanchev”.

Бозов, К. (2015). Модели за специализирана физическа подготовка на 12–18-годишни баскетболисти, дисертация. Велико Търново: ВТУ „Св. св. Кирил и Методий, . // **Bozoc, K. (2015).** Modeli za specializirana fizicheska podgotovka na 12–18-godishni basketbolisti, disertaciia. Veliko Tarnovo: VTU “Sv. sv. Kiril I Metodij.

Бъчваров, М. (1979). Спортно-педагогически научно-приложни изследвания. София: ЦС на БСФС. // **Bachvarov, M. (1979).** Sportno-pedagogicheski nauchno-prilogni izsledvaniia. Sofiia: CS na BSFS.

Бъчваров, М. (2003). Бъчваров, М. Спортология. София: Publishing House, Bolid – INS. // **Bachvarov, M. (2005).** Sportologii. Sofiia: Publishing House, Bolid – INS.

Бъчваров, М. (2005). Бъчваров, М. Речник по Спортология. София. // **Bachvarov, M. (2005).** Rechnik po sportologii. Sofiia.

Гьошева и др. (1990). Гьошева, К., К. Църов, Р. Църова. Баскетбол – система за контрол, оценка и оптимизиране на спортната подготовка (юноши и девойки). София: НСА, Издателско-печатна база. // **Giosheva, K, K. Tzarov, R. Tzarova (1990).** Basketbol – sistema za control, otzenka I optimizirane na sportnata podgotovka (iunoshi I devoiki). Sofia: NSA, Izdatelsko-pechatna baza.

Дашева, Д. (1998). Дашева, Д. Стрес и адаптация в спорта. София: Тип топ прес. // **Dasheva, D. (1998).** Stres I adaptacia v sporta. Sofia: Tip top pres.

Илиева, И. (2008). Илиева, И. (2008) Мотивацията за спортуване като фактор за интензификацията на обучението по баскетбол в началното училище. Дисертация. София: ВАК. // **Pieva, I. (2008).** Motivaciata za sportuvane kato factor za intenzifikaciia na obuchenieto po basketbol v nachalnoto uchilishte. Disertacia. Sofia: VAK.

Калайков, Й. (2006). Анализът при научни изследвания в спортния мениджмънт. София: Авангард Прима. // **Kalaikov, J. (2006).** Analizat pri nauchni izsledvaniia v sportniia menidjment. Sofia: Avangard Prima.

Petrov, L. (2016). Petrov, Lyudmil. Models and modeling in sportology, Physical education, sport and health, volume 20 (1/2016, 188 – 191), (indexing: Copernicus, EBSCO, Ulrich's Periodicals Directory, Scipio, Cross ref), SERIES PUBLICATION ISSN: 1453 – 1194.

Петров, Л. (1998). Петров, Л. Агресивността в баскетбола. Списание „Спорт и Наука”. София, брой 2, с. 152 – 154. // **Petrov, L. (1998).** Agresivnostta v basketbola. Spisanie “Sport i Nauka”. Sofia, broj 2, 152 – 154.

Петров, Л. (2007). Спортологичен анализ на баскетбола. Списание „Спорт и Наука”. София, с. 279 – 284, (изв.брой 1). **Petrov, L. (2007).** Sportologichen analiz na basketbola. Spisanie “Sport I Nauka”. Sofia, 279 – 284.

Петров, Л. (2011). Петров, Л. Холистична същност и функции на подготовката на млади баскетболисти, Велико Търново: Ай анд Би. // **Petrov, L. (2011).** Holistichna sashnost I funkcii na podgotovkata na mladi basketbolisti. Veliko Tarnovo: I&B.

Туджаров, Х. (2005). Туджаров, Х. (2005) Информационни системи, анализ и проектиране, Велико Търново: Хеликон. // **Tudjarov, H. (2005).** Informacionni sistemi, analiz I proektirane. Veliko Tarnovo: Helikon.

Цветков, В. (1985). Цветков, В. Моделни психологически характеристики на висококвалифицирани баскетболистки. София, списание Въпроси на физическата култура, София, бр. 10, 31 – 36. // **Tzvetkov, V. (1985).** Modelni psihologicheski harakteristiki na visokokvalificirani basketbolistki. Sofia, spisanie Vaprosi na fizicheskata kultura, br. 10, 31 – 36.

Църов, К. (2008). Подборът в баскетбола – ръководство за треньори. София: НСА ПРЕС, // **Tzarov, K. (2008).** Podborat v basketbola – rakovodstvo za treniori. Sofia: NSA PRES.

Църова, Р. (1981). Църова, Р. Възrastови особености във физическото развитие и специфичната работоспособност при подрастващи баскетболисти. София, дисертация, ВАК. // **Tzarova, R. (1981).** Vazrastovi osobenosti vav fizicheskoto razvitie specifichnata rabosposobnost pri podrastvashti basketbolisti. Sofia, disertacia, VAK.

Църова, Р. (2013). Църова, Р. Проблеми на контрола в баскетбола. София: БОЛІД ИНС. // **Tzarova, R. (2013).** Problemi na kontrola v basketbola. Sofia: BOLID INS.

Църова, Р., М. Борукова. (2012). Система за оценяване на резултатите по спортна подготовка на учениците в спортните училища (Баскетбол). София: МФС, НСА „Васил Левски“. // **Tzarova, R., M. Borukova (2012).** Sistema za ocenjavane na rezultatite po sportna podgotovka na uchenicite v sportnite uchilishta (BAsketbol). Sofia: MFS, NSA “Vasil Levski”.

Янев, В. (2015) Спортен интелект. София: НСА ПРЕС. // **Yanev, V. (2015)** Sporten intelekt. Sofia: NSA PRES.